

EESTI VABARIIGI VALITSUSED, STABIILSUS JA MAJANDUSPOLIITILISED ARENGUD

Sissejuhatavaid mõtteid hetkeolukorrast

Poolesaja aasta jooksul elas Eesti üle kolm okupatsiooni: Nõukogude okupatsioon 1940–1941, Saksa okupatsioon 1941–1944, teine Nõukogude okupatsioon 1944–1991. Eesti Vabariik taastati pärast rohkem kui 50. aastast okupatsiooniperioodi 20. augustil 1991. Seega oleme tänaseks üle kolmekümne aasta (täitus 20. augustil 2021) olnud iseseisev Eesti Vabariik. Selle aja jooksul on meil hulk valitsuste koosseise olnud.

Nn Eesti NSV valitsusena oli alates 3. aprillist 1990 võimul juba Edgar Savisaare valitsus, mis kohe, taasiseseisvumise järel 20. augustil 1991 toimis *de facto* Eesti Vabariigi valitsusena kuni tagasiastumiseni 29. jaanuaril 1992 (kestis 5 kuud ja 10 päeva). Seejärel, 30. jaanuaril 1992, asus ametisse Tiit Vähi valitsus, kes toimis kuni põhiseadusliku valitsuse ametisse astumiseni 21. oktoobril 1992 samuti *de facto* Eesti Vabariigi valitsusena (kestis 8 kuud ja 21 päeva). Valitsusi ajavahemikus 20. august 1991 kuni 21. oktoobrini 1992 nimetatakse **üleminekuvalitsusteks**.¹

Kuna Eesti NSV valitsus perioodil 3. aprill 1990 kuni 20. august 1991 tegutses Eesti Vabariigi taasiseseisvumise eesmärgil (kestis veidi üle aasta ja nelja kuu), võime ütelda, et enne põhiseadusliku valitsuse ametisse asumist 21. oktoobril 1992, oli Eestis ametis **kolm valitsuse koosseisu** olnud.²

Eesti Vabariigi põhiseadus³ võeti vastu 28. juunil 1992 toimunud rahvahääletusel, vastavalt 1938. aastal jõustunud põhiseaduse § 1 alusel. Seega järgnevad valitsused on kõik olnud kui põhiseaduslikud valitsused, alates nn Mart Laari esimesest valitsusest alates 21. oktoobrist 1992 kuni käesoleva, 2022. aasta 18. juulil ametisse asunud nn Kaja Kallase teise valitsuseni. Juulis 2022 ametisse asunud valitsus on juba **17-nes põhiseadusliku valitsuse koosseis**. Seega võime tinglikult taasiseseisvunud Eestis seni kokku 20-dest valitsuse koosseisust rääkida:

- Eesti NSV valitsus (3.04.1990 – 20.08.1991);
- kaks üleminekuvalitsust (20.08.1991 – 21.10.1992);
- 17 põhiseaduslikku valitsust (21.10.1992 – 18.07.2022 ...)

Paraku on peaaegu kõik valitsused oma tööperioodiga lühiajalised olnud:⁴

- kõige lühema perioodiga töötas Andres Tarandi valitsus (5 kuud ja 9 päeva: 8.11.1994 – 17.04.1995), veidi pikemalt oli ametis Tiit Vähi teine valitsus (6 kuud ja 20 päeva: 17.04 – 6.11.1995), veidi üle aasta pidasid vastu Taavi Rõivase esimene valitsus (1 aasta ja 14 päeva: 26.03.2014 – 9.04.2015) ja Siim Kallase valitsus (1 aasta, 2 kuud ja 13 päeva: 28.01. 2002 – 10.04.2003);

¹ Eesti valitsuste loend. [https://et.wikipedia.org/wiki/Eesti_valitsuste_loend] 17.07.2022.

² Sealsamas: Eesti valitsuste loend.

³ Eesti Vabariigi põhiseadus /Republic of Estonia constitution. Tallinn: Eesti Vabariigi Riigikantslei, 1993, 47 lk.

⁴ Sealsamas: Eesti valitsuste loend.

- pikima perioodiga töötas Andrus Ansipi teine valitsus (4 aastat ja 1päev: 5.04.2007 – 6.04.2011), vastupidavuse pikkuselt teisel kohal oli Andrus Ansipi kolmas valitsus (2 aastat, 11 kuud ja 20 päeva: 6.04.2011 – 26.03.2014), napilt jäi maha kolmanda jaksuga Mart Laari teine valitsus (2 aastat, 10 kuud ja 3 päeva: 25.03.1999 – 28.01.2002);
- Kaja Kallase teine valitsus saab olla ametis vaid ca 8 kuud, sest 5. märtsil 2023 toimuvad järgmised XV Riigikogu korralised valimised.

Kindlasti on õnnestunud tööperioodi pikkused erinevatest põhjustest sõltuvad olnud, seda nii sisestest kui välistest teguritest olenevalt. Ka sellest, millistest jõududest, erakondadest on koalitsioon kokku pandud ja kuivõrd koostöö on sujunud.

Erakondade võimalused valitsustöösse panustada on olnud erinevad:⁵

- Eesti Reformierakond – 12 korral
- Isamaaliit – 7 korral
- Eesti Keskerakond – 6 korral
- Eesti Sotsiaaldemokraatlik erakond – 5 korral
- teistel erakondadel on olnud võimalus vähem arv kordi valitsuse töös osaleda või pole seda üldse olnud.

On huvitav, et veidi enam kui kolmekümne aasta jooksul on olnud ametis kakskümmend valitsust, st et keskmiselt on ühe valitsuse tööperioodiks ca poolteist aastat ehk 18 kuud!⁶ Seda on kindlasti vähe, mis näitab, et erinevad erakonnad pole koalitsioonis valmis stabiilselt töötama ja ka poliitiline kultuur on madal.

Üldiselt paistab, et poliitikud tegelevad sageli mitte niivõrd strateegiliste ja pikaajaliste küsimustega, vaid valdavalt taktikaliste ning lühiajaliste teemadega ehk teisti – küsimustega, mille lahendused saaks enne järgmisi valimisi valmis. Kuna keskmiselt on Riigikogus tegelikuks tööperioodiks kujunenud ca poolteist aastat, siis tuleb uus seltskond ning nende poolt hääletatakse sageli endised teemad maha ja võetakse käsile uued. Järjepidevust ja stabiilsust on seejuures vähevõitu, mis toob aga kaasa töö, aja ja raha liigset kulutamist.

Käesoleval ajal on Eestis (aga ka teistes riikides) aktuaalseteks teemadeks vähemalt kolm kriisi:

- tervishoiukriis, sh pandeemia;
- majanduskriis, sh energeetikaga seotud valdkonnad ning
- julgeolekukriis (suuresti seotud agressiooniga Ukrainas).

Majanduspoliitika teooria seisukohast võiks probleeme kolme majanduspoliitika põhivaldkonna seisukohast vaadelda⁷:

- korr poliitika (allvaldkonnad: omandi-, konkurentsi-, tegevusvabaduse ja isikukaitse-, sotsiaalse kindlustatuse- ja keskkonnapoliitika);

⁵ Sealsamas: Eesti valitsuste loend.

⁶ Arvutus ei ole täpne, vaid ligikaudne, et olukorda lihtsalt üldjoontes näitlikustada.

⁷ Vt näiteks ka: Raudjärv, M. (2000). Majanduspoliitika alused. 3., täiendatud väljaanne. Tallinn, Tartu: Mattimar OÜ, 158 lk.

- struktuuripoliitika (allvaldkonnad: regionaal-, infrastruktuuri-, sektoraal-, haridus-, teadus- ja innovatsiooni-, tooraine ja energia- ning väike- ja keskmise ettevõtluse poliitika);
- protsessipoliitika (allvaldkonnad: eelarve-, raha-, sissetulekute- ning välismajandusliku kindlustatuse ja tasakaalu poliitika /lihtsustatult: ekspordi-impordi poliitika/).

Laskumata üksikasjadesse toome alljärgnevalt vaid mõned olulised probleemid, mida Eesti riik ja ühiskond peavad mõistlikult lahendama ja edu saavutama või enneaegselt asjadega mitte tegelema.

Näiteks, nii korra- kui protsessipoliitikaga, täpsemalt, eeskätt omandipoliitika ja eelarve sh maksupoliitikaga, aga samuti sissetulekute poliitikaga seotud allvaldkondade problemaatika. On juba mõnda aega vahetevahel tõstatatud küsimus **varandusmaksu** rakendamisest Eestis. Tundub, et selle kehtestamine on nii täna kui lähiaastatel enneaegne, sest eesti ühiskond pole selleks veel valmis. See, et arenenud riikides on varandusmaks kasutusel, pole piisav argument, sest need riigid on oma arengutes meist kaugel ees ning paljud probleemid eelnevate aastakümnete jooksul oma elanikele edukalt lahendanud, sh elanike kõrge heaolu tase on tagatud. Eestis on asjad paraku teisiti – meie elanike heaolu vajab veel olulist tähelepanu ja arengut, kindlasti ka aega. Väga paljud pered (mitte ainult noored) on soetanud pangalaenu abil enesele korteri või maja, mis on neile väga suureks koormuseks võla tagasimaksmisel. Kui siia lisandub nüüd veel varandusmaks, oleks tegemist ebaõiglusega, võrreldes nendega, kes ei pea võlga maksma või on selle juba täielikult pangale tasunud.

Järgmise probleemina võiks nimetada **metsandust**, nimelt nn keskkonnakaitsjate püüdu metsaraieid oluliselt vähendada. See puudutab nii keskkonna-, regionaal-, sektoraal-, tooraine ja ettevõtluspoliitikat, aga ka eelarve-, sissetulekute kui teisi allpoliitikaid (seega tegemist majanduspoliitika kõigi põhivaldkondadega). Nimelt on eesti kuusemetsad väga suures ulatuses üraskite poolt kahjustatud. Kui me neid kuusikuid maha ei raiu (ja siis ei tegele sobiva metsa uuendamisega), siis me lihtsalt kaotame palju puitu ja töökohti, kahjustame regionaalset ja ettevõtluse arengut. Mõistlik on seda kahjustatud puitu siiski kasutusele võtta, mitte lasta sellel kahjustatud metsana seista.⁸ Mõnikord jääb mulje, et need inimesed, kes aktiivselt nõuavad metsade raie piiramist Eestis, pole ise vist metsas viibinud.

Eelnevate valdkondade kõrval ei saa unustada ka hariduse, teadus- ja innovatsiooni allvaldkondi ning eeskätt **hariduse ja teaduse** problemaatikat, sh nende alarahastatust (puudutab struktuuri- ja protsessipoliitikat ning vastavaid allvaldkondi). Tegemist on siin nii keele küsimustega (Eestis kõikjal eesti keelse õppe vajaduse senine alahindamine) kui õpetajate-õppejõudude-teadlaste suured töökoormused, kuid ebapiisavad hüvitused. Siinjuures nimetaks paljude ülikoolide ja kõrgkoolide ning teiste haridus-asutuste ametiühingute juba aastate pikkuseid tõestusi ja taotlusi haridus- ja teadus-süsteemi rahastamise suurendamise vajadusest ning tasuta õppetööst. Vastasel juhul

⁸ Allakirjutanu on ka ise ca 30 aastat metsaomanik olnud, saanud korduvalt erametsanduse alast koolitust ja oma metsa majandanud, on mitme metsaühistu liige, sh ka asutajaliige, mistõttu on metsanduse probleemid talle tuttavad.

pidurdub selle suure ja olulise valdkonna tegevus, süveneb hariduse pealiskaudsus ning kvalifitseeritud spetsialistide defitsiit.

Küllalt suured **regionaalsete arengute** tasemed ja erinevused maakonniti ning linnadevaldade võrdluses, mis kipuvad suurenema, vaatamata sellele, et Eesti on suhteliselt väike riik nii elanike arvult kui territooriumi suuruselt. See näitab kindlasti seda, et küsimustega tegeletakse vähe ning probleemidesse pole piisava põhjalikkusega süvenetud. Regionaal- ja teiste allpoliitikatega on seotud ka mõned riigi julgeoleku küsimused, mida pole järjekindlat tähelepanu pälvinud, sest **piiriäärsed maaalad** pole valdavalt või piisavalt hästi taludega-majandustegevusega hõivatud.

Eestis on sageli olulisteks küsimusteks kõrgema majanduskasvu saavutamine, kuid see on meil valdavalt saavutatud hinnatõusu arvel, mitte kõrgema tootlikkuse ja uue, enama väärtuse arvel. Samas rõhutatakse kõikjal küll palga kasvu vajadust, kuid tootlikkuse ennaktempo vajadusest ei räägita peaaegu üldse.⁹

On veel palju teisigi probleeme ja valdkondi, mis on normaalse arengu seisukohast aktuaalsed ning lahendusi nõudvad. Näiteks, olulisteks tuleb pidada nii investeringute olukorda, pensionite kui ka hoolekande jt probleemide tõstatamisi ning lahendusi. Kindlasti on kõige juures aktuaalsed rahastamise võimalused.

Käesoleva, nn sissejuhatavate mõtete puhul piisab aga ka eelpool tõstatatutest. Siiski tuleb mõista, et majanduspoliitika puhul on oluline arvestada asjaolu, et võttes lahendamiseks probleemi ühes allvaldkonnas, peame olema valmis selleks, et kokku peame puutama paratamatult **ka teiste, mõnikord kõigi majanduspoliitika allvaldkondadega**, st et probleemidele tuleb läheneda **süsteemselt ja komplekselt**. Unustades või ignoreerides mõnd aspekti (allvaldkonda ja /või selle osi)), võime saada puuduliku või vildaka lahenduse.

Kas meie Riigikogu liikmed (ka omavalitsuste volikogud ja töötajad), Valitsus ning ministriumide ja teiste ametkondade ametnikud on selleks valmis? Nii vajalikeks otsusteks kui nn valede otsuste vältimiseks? Kas jätkub koostöö tahet, kompromissi-valmidust ja stabiilsust ning lugupidamist kolleegide, isegi kogu eesti rahva vastu?

Augustis, 2022

Tallinnas, Pirita-Kose kodukontoris

Lugupidamisega,
Matti Raudjärv

⁹ Allakirjutanu, olles esimest korda stažeerimas november 1989 kuni jaanuar 1990 Saksamaa Liitvabariigis Kieli Ülikoolis ja Frankfurti (Main) Ülikoolis ning seal nende kirjandust ja majandusstatistikat uurides, samuti saksa kolleegidega diskuteerides selgus, et väga oluliseks loevad nad tootlikkuse ennakkasvu võrreldes palgakasvuga. Seda jälgitakse pidevalt suure tähelepanuga.